DIZZJUNARJU TAS-SINÔNMI MALTIN

Fil-Ħarġa ta' Marzu, l-Editorjal ta' "Il-Malti" tkellem fuq il-ħtieġa li hemm ta' Dizzjunarju tas-sinônmi għall-kittieba tal-Malti, l-aktar għaż-żgħażagħ : u kull ma qal, kollu minnu, għaliex il-kelma tonqosna sikwit, u r-reqqa fil-kitba maltija għad baqa' ħafna li ma jafux biha.

Jiena biex kieku nħaffef xi ftit ix-xogħol għal min ikun irid jindaħal għal dan id-dizzjunarju—li, ingħidu b'qalbi f'idejja, kont nagħmlu jien, li kieku kont għadni l-ura fis-snin—ħsibt u rajt li nagħmel xi twissija u nġib hawnhekk xi turijiet kif għandu jinħadem dan id-dizzjunarju, biex jisfa tassew fejjiedi u ma jħallix ebda dell ta' dgħul f'min jaqrah.

L-ewwelnett, fid-daħla ta' dan id-dizzjunarju, jixraq li wieħed ifisser sewwa x'inhuma is-*sinônmi*; għaliex din il-kelma, griega fin-nisel, tfisser *kliem li għandu tifsir wieħed*, jew *kliem li jfisser sewwa sew bħal xulxin*, fil-waqt illi aħna nafu illi l-ebda lsien ma għandu sinônmi f'dan is-sens, la darba xi divrenzja żgħira bejn dak li tfisser kelma u dak li ssarraf oħra, issibha dejjem. Għalhekk jixraq li wieħed jibda biex ifiehem sewwa li l-kelma sinônmi għandha tittieħed fis-sens ta' tnejn, tlieta, erba' kelmiet jew aktar, fi lsien wieħed, illi jaqblu fil-qalba tat-tifsir tagħhom, iżda li jingħażlu minn xulxin f'xi dwar jew ċirkostanzi.

Inbagħad jibda biex jiġbor, minn dak li jaf hu, minn dak li jsib fil-kotba u fil-vokabbolarji, dawk il-ġlejjeb ta' kliem —nomi, aġġettivi, verbi—li għandhom tifsir, wieħed, jew aħjar, tifsir li jixxiebaħ, u jqiegħdhom waħda wara l-oħra fuq l-ordni ta' l-alfabett.

L-ewwel kelma ta' kull ġliba—li titqiegħed fuq l-ordni tal-alfabett—tkun dejjem dik li nistgħu ngħidulha *il-mamma*, għaliex *il-qalba* tat-tifsir tagħha jkun jinsab fl-oħrajn kollha, u wara tiġi l-bqija tal-kliem l-ieħor; it-tieni waħda dik li fit-tifsir tagħha titbiegħed l-anqas mill-mamma, u hekk it-tielet etc.

Wara li jqiegħed il-kelmiet *sinônmi* waħda wara l-oħra kif għidna haw' fuq, min jaħdem id-dizzjunarju, għandu jati, taħt, il-qalba tat-tifsir li tinsab fil-kliem kollu, u nbagħad jibda jati t-tifsir ta' kull kelma, mill-mamma sa l-aħħar waħda, u b'xi għidud jew mirja juri ċar x'igħaddi bejn il-waħda u l-oħra.

Biex niftiehmu aħjar, nieħdu dawn l-erba' kelmiet, li huma erba' verbi : *Għalaq*, *qafel*, *tebaq*, *sakkar*.

Dawn l-erba' kelmiet ifissru kollha *il-maqlub ta' fetaħ* : iżda jekk wieħed igħarrex sewwa, jintebaħ malajr illi bejn il-waħda u l-oħra hemm xi divrenzja li tagħżilha minn sħabha, u li għalhekk ma nistgħux fil-ħabtiet kollha ninqdew bil-waħda jew bl-oħra mingħajr ħsieb, jew kif ġiè, ġiè.

Issa *għalaq* jidher ċar li hi *il-mamma* għaliex *l-għamil* imfisser minn din il-kelma jinsab fit-tlieta l-oħra; iżda mhux hekk minn l-oħrajn.

Għalaq ifisser biss *il-maqlub ta' fetaħ*, turija: Jien *għalaqt* it-tieqa, u r-riħ *fetaħha*;

Qafel iżid xi ħaġa ma' *għalaq* u jfisser mhux biss *ma ħalliex ħaġa miftuħa*, iżda wettaqha wkoll b'xi *qafla*, jew xi *qfil*;

Tebaq ifisser *għalaq*, iżda b'mod illi ma jista' jidħol u joħroġ xejn, anqas l-iżjed ħaġa żgħira;

Sakkar ifisser *għalaq u wettaq bis-sokra*, jiġifieri b'mod illi ma jkunx jista' jinfetaħ iżjed, jekk ma titneħħiex dik is-sokra.

Għalhekk jiena nista' ngħid : "*Bieb magħluq*, *bieb maqful bieb mitbuq*, *bieb imsakkar*, għaliex nista' nressaq il-bieb li ma jibqâx miftuħ, nista' naqflu, billi nqegħdlu xi *qafla*, nista' *nitbqu*, billi ma nħallix anqas dawl jidħol minnu, u nista' nsakkru billi nagħmillu xi stanga, jew xi sokra oħra.

Iżda nkun nikteb ħażin u ma nfisserx dak li rrid, jekk ingħid : "*Għandi l-istonku msakkar*," jew *l-istonku maqful*, għaliex fl-istonku ma jindaħlux il-qafla u s-sokra; iżda ngħid tajjeb meta ngħid: "*Għandi l-istonku magħluq*," jew *mitbuq*, għaliex xi drabi donnu ma jistâx igħaddi minnu anqas nitfa ta' ikel, jew qatra ilma. Ingħid ukoll tajjeb meta ngħid "naqfel iż-żarbun, iżda ndaħħak, kieku ngħid *insakkar iż-żarbun*, u kullħadd ikollu l-jedd jifhem li nkun sa nsakkru ġe' xi kaxxa jew senduq, biex ma jisirquhulix. Anqas ingħid sewwa jekk ingħid "insakkar għajnejja," inkella *naqfel għajnejja;* imma ngħid tajjeb *nagħlaq għajnejja*, u tista' tgħaddi wkoll xi darba *nitbaq għajnejja*, biex infisser li *għalaqthom tajjeb* biex bans ma nara.

"B'mera ieħor nistgħu nieħdu l-erba' kelmiet li ġejjin erba' verbi wkoll :

Dam, *tnikker*, *twaħħar*, *iddawwar*. Il-qalba tat-tifsir ta' dawn l-erba' kelmiet hi din : *iż-żmien li wieħrd jieħu biex*

jagħmel xi ħaġa. Minn haw' jidher safi safi li *il-mamma* f'daw' l-erba' sinônmi hu *dam*, għaliex it-tifsir ta' din il-kelma tinsab fit-tlieta l-oħra, iżda t-tifsir ta' l-ebda waħda oħra ma jinsab kollu fl-oħrajn.

Dam ifisser ħa żmien, jew ħela żmien. Ara: *dam* siegħa biex wasal mill-Belt sa r-raħal, jiġifieri "ħa siegħa żmien biex wasal" etc. *Dam* ġej jumejn minn Marsilja.

Tnikker, ifisser *dam*, iżda *aktar* milli kien imissu, għaliex karkar jew ġebbed f'dak li kien jagħmel: *dam iżjed* għax naqqas fil-ħeffa. Ara: Fejn tibagħtu jmur, imma jdejqek għax *jitnikker*;

Twaħħar, ifisser *dam aktar minn l-oħrajn kollha*, wasal, spiċċa, ħeles *l-aħħar*. Ara: Smajt omm tgħid: uliedi kollha jħobbu jinġabru d-dar mat-tieni avemarija, imma Toninu *jitwaħħar*. "Din laringa *mwaħħra*, jiġifieri li saret l-aħħar, *damet* ma saret aktar minn sħabha kollha.

Iddawwar, ifisser *dam* għaliex ma ġiex mat-trîq id-dritta, li hi dejjem l-iqsar, u għalhekk titlob anqas żmien, iżda ġiè bid-*dawra*, u għalhekk *dam* aktar milli kien imissu. Ara: Malli tispiċċa mix-xogħol, ejja d-dar dritt, *tiddawwarx*.

(Jissokta)

Dun Karm.